

BARSÍ HAJNA

„FELELET A MONDOLATRA”

A Népi Iparművészeti Titkárság a tevékenységével kapcsolatos vitaanyagról

Mondandómat nem szívesen kezdem közhellyel, de kénytelen vagyok: a hozzászólásokra való reflektálás igen nehéz feladat elé állít. Ez nem szokatlan számomra, hiszen az elmúlt években elég gyakran kerültem ebbe a helyzetbe. Az itt elének tárt véleményeket és javaslatokat összegezni és rendszerezni hosszabb próbálkozást igényelne, ezúttal főbb tapasztalataimat és benyomásaimat igyekszem csokorba gyűjteni.

Ami erre feljogosít, az a NIT-nél töltött 16 év, melynek során nem kevés tapasztalatot szereztem erről a tevékenységről. Hivatásomon, a néprajztudományon belül ezt a területet minden energiámmal felvállaltam, szívügyemnek tekintettem és tekintem ma is. Igyekeztem magamévá tenni azokat a pozitív értékeket, melyeket neves szakemberek sora hozott létre az évtizedek során, és ezeket igyekszem képviselni, megőrizni és koncepciójában továbbvinni az elkövetkezendő időkre. Hiszem, hogy olyan nemes ügyet szolgálok, amely méltó nemcsak a megmaradásra, hanem a segítő támogatással megvalósuló továbbélésre is.

Amit az alap „elemzés”-ből teljes egészében, a hozzászólásokból részben a legjobban hiányolok, az az objektivitás és a segítő szándék. Úgy érzem, ezen a területen is eluralkodott a „jó” magyar betegség: a széthúzás és az egyéni érdekek előtérbe helyezése. Pedig abban mindenki egyetért, hogy ez a művészeti ág komoly értékekkel bír, a magyar kultúra fontos és szerves része, létjogosultsága van a XXI. században is, s az Európai Unió számára is sajátos és különös értéket jelenthet. A cél közös, tehát az eléréséhez vezető útnak is közösnek kellene lennie. Ha különböző módon közelítjük is meg a kérdést, különböző szeptét is vállaltuk fel több intézményben és szervezetben a terület képviselőinek és továbbfejlesztésének, az út és az úti cél mégiscsak egy. Ezért elengedhetetlenül fontos lenne egymás munkájának megbecsülése, egymás segítése, az építő együttműködés. A meglévő intézményrendszer nem véletlenül alakult így ki, mindenkinek megvan a maga igen fontos tevékenységi köre, amelyek egymást jól kiegészítik és kiegészíthetik, és nagyon jól egymásra épülhetnek. Van, amelyiknek jól megy a szekere, van, amelyik nehéz időket él meg, akarata ellenére. A nehéz helyzetben lévőket pedig mindig könnyű megítélni és elítélni. Az építő kritikára természetesen szükség van, de a sokszor méltatlan gáncsoskodás inkább árt, mint használ, hosszú távon nagyon deprimáló hatású, s a mindennapi tisztas munkavégzést – amelyről sajnos, elég kevés szó esik – el lehetetleníti.

A vádak egy részét méltatlannak tartom, és mögöttük önös érdekek jelenlétét érzékelem, de sok negatív bírálat

mögött egyszerűen csak nagyfokú tájékozatlanságot látok. Vannak, akik be is vallják, hogy nem ismerik a NIT-et. Akik ismerni vélik sem biztos, hogy ismerik. Nagyon méltányolom a NKÖM igen tisztas szándékát és demokratikus törekvéseit, de talán nagyobb súlyt kellene helyezni azon szakemberek megkeresésére és véleményük figyelembe vételére, akik ezt az intézményt valóban ismerik, felelősséget éreznek iránta, netán aktív részesei tevékenységének.

Érdekes kérdés számomra az is, hogyha ennyi értéktelen, csapnivaló dogot produkált és produkál a NIT, miért szeretnének mégis többen megszerezni 1-1 szeletet ebből a pocsként tortából?

A hozzászólásokból egyértelműen kiderül az is, hogy a NIT tevékenységéből 3 dologra van szükség: 1. a zsűrizésre, 2. a Tanácsadó Testületre, 3. a gyűjteményre.

Vagyis magára a NIT-re.

A sarkalatos vitapontokhoz a következő megjegyzéseket szeretném fűzni:

a terminológiai vitában azokkal értek egyet, akik a népi iparművészet „terminus technikus”-át szeretnék megtartani. Jól fedi a fogalmat, és fél évszázad alatt mélyen beivódott a köztudatba. A megváltoztatására tett kísérletek eddig sem voltak sikeresek, s ennyi idő után (bár jó javaslat nem is érkezett rá) komoly zavarokat okozna a tevékenység szóhasználatában.

A szervezeti kérdésben változatlanul az a véleményem, hogy a 3 alappillér mind történetileg, mind funkciójában együvé tartozik. Mindhárom tevékenység egymásra épül, és szorosan összefügg. Ha bármelyiket kiemeljük, az épület összeomlik. Ha ez a célunk, ám tegyük. De nemcsak az épület nem áll meg a pillérei nélkül, de önmagukban ugyanúgy életképtelenek maradnak.

Legideálisabb megoldás az lenne, ha a NKÖM felvállalná a NIT-et, mint önálló intézményt, a megfelelő tárgyi és személyi feltételekkel. Amennyiben erre most sincs módja, továbbra is maradjon együtt a Magyar Művelődési Intézettel, de jobb kondíciókkal. A legtöbb probléma gyökere anyagi eredetű.

A Bíráló Bizottság nem „ad hoc” működik, hanem a Minisztérium által jóváhagyott szabályzatok szerint. Összeállítása a Titkárság feladata a szabályzatban jóváhagyott névsorból, s nem a zsűrizést kérő fél joga.

Megjegyzem, a 2002-ben tartott 32 zsűrizés alkalmával 36 szakembert foglalkoztattunk.

Az alkotók zsűrizésbe vonására már többször tettünk kísérletet, s mindahányszor kudarcba fulladt. Sokszor összeférhetetlen szituációkról van szó, ráadásul az alkotók sosem tud objektív lenni. Egyrészt ő maga is rendkívül

nehezen tudja elfogadni a másik munkáját, másrészt a megbíráltak sem bírják elfogadni a véleményét. Megjegyzem, az Iparművészeti Lektorátus zsűrijein sem vesznek részt művészek. De egy vizsgabizottságban sem egy másik vizsgáló osztályoz, s nem a vizsgáló szavazza meg, hogy ki vizsgáztathatja.

A bírálati szempontok alapjait kiváló szakemberek több évtizedes elméleti és gyakorlati munkával fektették le. Nyomtatásban 1985-ben jelent meg dr. Füzes Endre tollából, s ma is érvényben van. Ugyan az egyes részletek időről időre módosulhatnak, hiszen mint minden művészeti ág, a népi iparművészet is változik, alakul, fejlődik, de az alapok alapok maradnak, és nagyon is működnek.

Az időközben felmerülő problémák, új területek, kérdések „tisztába tételére” a mindenkori Népi Iparművészeti Tanács, mint elméleti bizottság lenne hivatott, sajnos pont ezt nem tette meg az elmúlt években, s ezen feltétlenül változtatni kell.

Pontosan körül kell határolni a testület feladatkörét, s tevékenységét a saját maga által kialakított munkatervben rögzítve végeznie. Erre már többször tettem javaslatot, de nem történt meg, illetve nem egy esetben maga a Tanács keverte össze a saját és a titkárság feladatát. A következő testület felállításkor tehát a szerepeket és a feladatokat feltétlenül pontosítani kell.

A Bíráló Bizottság tölti be napjainkban a kontroll és a „szűrő” szerepét, ezért felelőssége nagy, de munkája elengedhetetlenül szükséges. Ahol nincs ilyen kifinomult bírálati rendszer, mint náluk, még nagyobb a veszélye a giccsáradat tényeresésének, tradícióit pedig eddig még őrző országokban is gyorsabbá és visszafordíthatatlanná teszi a bomlási folyamatokat.

A díjazás „problematikája” előtt kissé értetlenül állok, hisz évenkénti megállapítása jelenleg a Magyar Művelődési Intézet hatásköre, de már 6 éve nem élt ezzel a jogával, figyelembe vette a kívülállók ellenkezését. Nem tudok egy területet sem párhuzamba állítani, ahol ez így „működne”. Nem ismerek olyan szolgáltatást vagy hatósági tevékenységet sem, ahol az azt igénybe vevő szabná meg a díjazást.

Megjegyzem, a NIT sem szólt bele sem „működőképess”, azaz „irigylésre méltó” anyagi kondíciókkal rendelkező korában, sem működésképtelen, azaz napi gondokkal küszködő mai időszakában más intézmények és szervezetek hasonló ügyeibe.

Azt is megjegyezném, hogy olyan összegről van szó, amely messze nem fedezi a kiadásokat. Olyan összeget lehetetlen is lenne kémi, amely arra alkalmas lenne. Ám számomra kissé ellentmondásos egyik oldalról az az elvárás, hogy a NIT ugyan minden lehetséges kiadást vállaljon magára, ugyanakkor nehogy egy minimális bevétele is legyen.

A helyszínen végzett szakértői tevékenységnek más rokon területen is megemelt tarifái vannak. A NIT mellesleg ugyanannyi díjat számol fel a zsűrizendő tárgyak

után mindenütt, az egész napos munka többletköltségeit számolja csak fel külön a megrendelőnek, más területeken is bevett módon. Ha ezt a megrendelő ráterheli a zsűrizendő tárgyakra, azért tán nem a NIT felelős. Érdekes módon ezekben a kérdésekben az Iparművészeti Lektorátust sosem érte támadás (kívánom, hogy ezután se érje).

A gyűjtemény történetéről sem sokat tudnak az érintettek. Mint ahogy arról sem, hogy nincs szükség egy múzeum létrehozására sem, mert létezik. A Magyar Népi Iparművészeti Múzeumnak már történeti jelentőséggel bíró tárgyait a NIT 1966 óta gyűjti. Kiállítóhelye 1984-ben lett Kecskemét, a NIT akkori elnökének személyes kapcsolata révén. 1990 óta országos szakmúzeum, tulajdonosa 1992 óta a Magyar Művelődési Intézet. Gyarapítására azóta valóban nem került sor. Kizárólag anyagi okokból. Sem költségvetési, sem pályázati támogatásban nem részesült, hiába tettem sokszor szóvá szükségességét. Ez az a pont, ahol feltétlenül változtatni kell.

A nyilvántartás digitalizációja a NKÖM és az NKA támogatásával folyamatos. Megjegyzem, a zsűri nyilvántartás és a múzeumi, az két különböző dolog. A raktári anyag nincs „eltüntetve”, rendszeresen szerepeltetjük bel- és külföldi kiállításokon. Csak idén négy alkalommal rendeztünk belőlük kiállítást.

Tanfolyamaink, konzultációink során mindig ezekre a tárgyakra támaszkodtunk. Csak azt kérhetjük számon egy-egy zsűrizés alkalmával, amit meg is tudunk mutatni.

Igazából Budapesten lenne a helye a letétbe helyezett tárgyaknak is, együtt a zsűrizéssel és a Tanács elméleti munkájával. Érdemes lenne elgondolkodni, hogy nem lenne-e méltó helye a Budai Vígadó részben rövidesen megürülő épülete?

A bemutatóterem jelenleg a Népi Iparművészeti Titkárság összes tevékenységének egyetlen színtere. Ha minden más feltétellel rendelkezni is, akkor sem lenne elvárható, hogy egy légtérben, ugyanazzal a néhány emberrel tökéletes kiállítóhely, zsűrizőhely, zsűri- és múzeumi tárgyraktár, valamint hivatal és iroda is legyen. Amennyire csak lehetséges, igyekszünk megfelelni mindezen funkcióknak.

Ha meglennének a feltételei, a hétfégi nyitva tartást akkor sem javasolnám, mert 16 év tapasztalata szerint – s ez nem csak az én tapasztalatom – ez a környék hétféteken teljesen kihalt.

Az a többször is elhangzott vélemény, hogy az itteni kiállítások esetlegesek és nem előre mutatóak, azokra az Egyesületekre, alkotóközösségekre, kiváló népi iparművészekre és mesterekre sértő, akik örömmel állítanak itt ki, megtiszteltetésnek veszik az itteni bemutatkozási lehetőséget, és még sorban is állnak érte.

A fentiek mellett szíves figyelmükbe ajánlom egyéb kiállításainkat, konferenciáinkat, mindennapos, „szürke” tevékenységeinket, konzultációs munkánkat. Talán megkéne kérdezni azt a nem kis létszámú alkotót is, akinek nap mint nap rendelkezésére állunk, a szakmai tanács-

adástól az adóbevallás elkészítéséig. Lehet, hogy publikálni kellett volna munkabeszámolóinkat. Valószínűleg hibát követtünk el, amikor nem „reklámoztuk” eléggé magunkat. Azt gondoltuk, az a legfontosabb, ha erőnkhez és lehetőségeinkhez mérten (sokszor azon felül is) tesszük a dolgunkat. Ezért méltatlannak érezzük az olyan megnyilatkozásokat, hogy a „NIT nem csinál semmit”. Sokszor árral szemben úszva, pénz nélkül, de sok mindent viszünk tovább a régi NIT pozitív hagyományaiból. Ha dícséretet nem is várunk, időnként azért legalább egy-egy jó szót megérdemelnénk a bírálatok mellett. Amennyiben a régi NIT jól működött, csak a mostani nem, miért nem arra hajlunk, hogy egy jól bevált konstrukciót állítsunk helyre, és annak a pozitívumait mentjük át az elkövetkező időkre?

Természetesen a hozzászólások között több is van,

mellyel részben vagy egyes pontjaival egyetérttek. Ezek tételes felsorolása csak egy nagyobb tanulmány keretébe férne le. A NIT-tel való megismerkedésre szíves figyelmükbe ajánlom dr. Varga Marianna írását. Kifejezetten javaslom az áttanulmányozásra és megszívelésre dr. Flórián Mária rávallóan precíz, korrekt és a területen szerzett rendkívül nagy tapasztalatát hűen tükröző véleményét, valamint Földiák Andrásnak a jelenlegi helyzetet igen érzékletesen megfogalmazó hozzászólását.

Végezetül hadd idézzem Kodály Zoltán szavait: „Mindен ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud.” A NIT ugyan nem személy, hanem intézmény, amely számos egyént képvisel, de úgy érzem, használt valamit az elmúlt fél évszázadban. De hogy szolgált, az biztos. Kérem, segítsék, hogy a jövőben is szolgálni tudjon!

